

КНИГОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ОСНОВА КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ ВНЗ

Розглядаються поняття «книгозабезпеченість навчальних дисциплін» та можливості нових технологій, які використовують у своїй роботі працівники наукової бібліотеки Хмельницького національного університету завдяки програмному продукту «Автоматизована картотека книгозабезпеченості».

Ключові слова: комплектування фонду, книгозабезпеченість, навчальні дисципліни, бібліотечний фонд.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету - потужний інформаційний та культурно-освітній центр, основним завданням якого є сприяння інноваційним освітнім та науковим процесам університету.

Всі питання, пов'язані з книгозабезпеченістю, вирішуються в тісному контакті з викладачами вищого навчального закладу.

У бібліотеці сформовано новий організаційно-технологічний режим придбання видань, заснований на вивченні ефективності традиційних й нових джерел комплектування і включає:

- БД «Замовлення літератури», в якій кожне замовлення містить інформацію про організацію-постачальника, до якої надіслано дане замовлення, дату відправки та відмітку про виконання.
- «Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи», яка надає можливість оперативного замовлення документів викладачами, науковцями, співробітниками університету для поповнення фонду наукової бібліотеки через її Web-сайт.
- Сторінка сайту «Прайси видавництва» (http://lib.khnu.km.ua/asp/Php_zamovl/pagelib.php), на якій виставлені каталоги видавництва, котрі своєчасно поновлюються. Замовлення надходять у БД «Потреби» «УФД. Бібліотека», де опрацьовуються фахівцями відділу комплектування та обробки документів.

Використовуючи можливості нових технологій, наукова бібліотека поліпшує якість формування фонду, проводячи постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою БД «Книгозабезпечення навчальних дисциплін» [1, с.123]. Перевага надається якісному, а не кількісному напрямку в комплектуванні фонду. Особлива увага при комплектуванні документами звертається на дисципліни кафедр, які акредитуються, на виконання їх замовлень з придбання літератури. Питання книгозабезпеченості потребує постійної уваги, оскільки змінюється структура університету, з'являються нові факультети, кафедри, спеціальності, дисципліни, що ускладнює роботу і вимагає постійного вдосконалення.

Поняття терміну «книгозабезпеченість» трактується як визначення числа примірників книг, відібраних за різними критеріями: або в розрахунку на одного студента, або за напрямками та спеціальностями, чи за циклами дисциплін, або за конкретними дисциплінами, або за видами та формами навчання, тобто це досить різноманітне поняття. Але в якості основного показника книгозабезпеченості є вибір кількості примірників книг конкретної дисципліни, розділеної на число студентів, що її вивчають [2, с.74].

Згідно наказу Міністерства освіти та науки України існує норматив для ВНЗ, що складає 0,5 прим, на 1 -го студента (тобто 1 підручник на 2-х студентів) для нормативних дисциплін, а для вибіркових ця норма становить 0,2-0,25 прим, книг, (тобто 1 примірник на 4-5 студентів), які вивчають конкретну дисципліну. Коефіцієнт книгозабезпеченості відображає ступінь забезпечення книгою студента, для якого вона призначена. І хоча цей показник не належить до показника якості освіти, але він є невід'ємною складовою частиною навчального процесу ВНЗ [2, с.74].

Ретельний облік усіх нових надходжень до бібліотечного фонду за навчальними дисциплінами дає можливість бібліотеці аналізувати політику комплектування, а для університету дані цієї

статистики стають вирішальними під час акредитації кафедр та дисциплін. Використання автоматизованих систем обробки та обліку даних дозволяє швидко надати будь-яку інформацію для прийняття управлінських рішень. Певний досвід з цього питання накопичено в нашій бібліотеці [3, с.302].

Починаючи з 1999 року, бібліотека працює з програмним продуктом «УФД. Бібліотека». Ще до створення авторами цієї програми модуля «Книгозабезпеченість» бібліотека ХНУ почала працювати з автоматизованою БД «Картотека книгозабезпеченості» власної генерації.

Для повного забезпечення студентів навчальною літературою між університетом та бібліотекою налагоджений тісний зв'язок. Згідно розпоряджень проректора, кафедри усіх інститутів подають на початку кожного навчального року дані за розробленим зразком з назвами дисциплін та кількістю студентів, що їх вивчають. Відділ комплектування та наукової обробки документів в свою чергу заносить ці дані до БД «Картотека книгозабезпеченості».

Автоматизована картотека книгозабезпеченості (АКК) є самостійним програмним продуктом, який використовується на основі експорту даних з програми «УФД. Бібліотека». АКК дає можливість постійно володіти інформацією про книгозабезпеченість навчального процесу ВНЗ та покращити якість обслуговування. В картотеці ведеться база даних «Користувачі», в якій фіксуються дані про кількість студентів університету в поточному році [4, с.228]. Дані БД «Навчальні дисципліни» та «Навчальні і методичні посібники» експортуються до АКК з «УФД. Бібліотека».

База даних «Навчальні дисципліни» побудована за принципом: факультет - кафедра - навчальна дисципліна. Її наповнює і редагує відділ комплектування та наукової обробки документів у міру того, як відбуваються зміни в дисциплінах кафедр університету в поточному навчальному році. Завдяки БД можна швидко отримати показники коефіцієнту забезпеченості дисципліни по семестрах як по факультету в цілому, так і по кафедрах.

Для користувачів створена сторінка «Вивід довідок на екран», яка дає змогу знайти потрібну інформацію. Існує три види довідок, які можна отримати: «Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі», «Список літератури з дисциплін», «Довідка про книгозабезпеченість з додатковими умовами». «Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі» відтворює дані в тій же формі і в такому ж порядку, як їх було занесено в попередньому меню, але вона не дає права на введення даних або їх зміну. За допомогою довідки можна визначити:

Перелік факультетів, кафедр та дисциплін.

1. Кількість студентів, які вивчають дану дисципліну (по семестрах).
2. Кількість книг до кожної дисципліни.
3. Кількість назв та примірників книг на одного студента за окремою дисципліною.
4. Кількість книг на кожного студента по кафедрі.

«Список літератури з дисциплін» дає можливість побачити забезпеченість літературою навчальних дисциплін не лише у цифровому варіанті, але й оцінити якість забезпечення. Так, вибравши спочатку інститут, факультет, а потім кафедру, можна ознайомитись із списком дисциплін, який побудований у табличному форматі. Вказується автор та назва книги, кількість примірників кожного видання, рік і місце, видавництво, УДК. Перед списком книг обов'язково є запис, який свідчить про кількість назв та примірників з даної дисципліни.

«Довідка про книгозабезпеченість з додатковими умовами» пропонує вибір документів з дисциплін з конкретно заданими параметрами: за мовою (наприклад: українська мова) та роками видання (наприклад: 2009-2014). Згідно запиту і надається інформація.

До 2009 року автоматизована картотека була доступною тільки в локальній мережі. Для того, щоб отримати дані по забезпеченості, необхідно було прийти безпосередньо в бібліотеку і роздрукувати потрібну інформацію до конкретної дисципліни чи загалом по кафедрі. Згодом для зручності картотеку було виставлено в режимі on-line. Сьогодні не існує жодних перешкод для користування ані у викладача, ані у бібліотекаря. Отож, щоб одержати потрібну інформацію, необхідно на Web-сайті бібліотеки (<http://library.tup.km.ua/>):

- 1) зайти на «Сторінку викладача»;

2) зайти в базу даних «Книгозабезпеченість навчального процесу ХНУ»;

3) ввести шифр читацької картки НБ ХНУ.

Увійшовши до АКК, з переліку навчальних років потрібно вибрати необхідний для користувача (можна залишати для порівняння всі роки) та обрати з переліку факультетів той, який зацікавив (наприклад, гуманітарний факультет). Наступні кроки - вибір кафедри (по ієрархії), потім дисципліни, де можна побачити таблицю з даними книгозабезпеченості дисципліни за один або за всі роки. Тут же можна переглянути перелік літератури, який пропонується з цієї дисципліни, кількість та місцезнаходження в бібліотеці кожного документа. Дану інформацію можна побачити і роздрукувати з робочого місця на кафедрі, що є досить зручним для викладача. За допомогою таких даних можна зробити аналіз якості забезпечення дисциплін літературою, визначити її ступінь застарілості.

Автоматизована картотека книгозабезпеченості зарекомендувала себе як система, що дозволяє одержати всі показники, необхідні для:

- аналізу забезпечення літературою навчального процесу в університеті як бібліотечними працівниками, так і співробітниками ВНЗ;
- оперативного вирішення питань з першочергового комплектування фонду бібліотеки літературою, запит на яку надто перевищує її наявність. При цьому бібліотека керується принципом формування фонду відповідно рекомендацій кафедр та працівників відділів обслуговування бібліотеки. Береться до уваги рекомендований освітніми програмами показник книгозабезпеченості, про який вже згадувалось вище;
- передачі невикористовуваних фондів з відділів обслуговування у відділ збереження та в обмінний фонд.

При замовленні навчальної літератури за каталогами видавництва чи за зразками видавництва працівники відділу комплектування обов'язково перевіряють потрібність цієї книги у фонді через картотеку книгозабезпеченості, визначають ступінь важливості кожного документа.

Кожна сучасна наукова бібліотека багато уваги приділяє створенню електронної бібліотеки як невід'ємної частини інформаційного ресурсу книгозбірні. У 2004 році розроблена та затверджена «Концепція електронної бібліотеки Хмельницького національного університету», яка визначає політику її формування та представлення і є основою для розробки профілю комплектування електронної бібліотеки, визначає пріоритети у відборі видань для оцифрування, вирішує технологічні проблеми.

Для цілісної роботи з електронними ресурсами у 2007 році створено сектор підтримки електронної бібліотеки. Організація нового структурного підрозділу сприяла активізації роботи з електронними ресурсами. Сьогодні база даних «Електронна бібліотека» містить 6833 повнотекстових версій книг, монографій, методичних видань; 25 тисяч видань художньої літератури; 8 тисяч анотованих повно-текстових публікацій з наукових журналів, які видаються в ХНУ. Студенти мають можливість працювати з електронними виданнями в локальній мережі університету

Нові реалії зумовлюють необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу. Тому наукова бібліотека Хмельницького національного університету приділяє велику увагу формуванню електронних інформаційних ресурсів, надає доступ до друкованих та електронних інформаційних видань, сприяє підвищенню якості навчання та науково-дослідної роботи, електронній доставці інформації користувачам, проводить активну корпоративну діяльність в галузі каталогізації та створення повнотекстових інформаційних ресурсів. Таким чином, наявність БД «Книгозабезпеченість» удосконалює процес аналізу книгозабезпеченості, та є основою політики комплектування ВНЗ, а електронна бібліотека суттєво впливає на книгозабезпеченість дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Розвиток університетського бібліотечно-інформаційного комплексу на основі сучасних інформаційних технологій (до 45-річного ювілею НБ Хмельницького

- національного університету) / О.Б. Айвазян, В.О. Глухенька // Электронные ресурсы для науки и образования. - 2007. -С. 121-128
2. Мартинюк С.Б. Автоматизована база даних навчальних дисциплін НБ ХНУ - основа інформаційного забезпечення навчального процесу ВНЗ (з досвіду роботи НБ ХНУ) / С.Б. Мартинюк // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. Бюл. №12: Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ - сучасні технології та вимоги часу. - Хмельницький : ХНУ, 2011.-С 74-81.
 3. Фоміних В. Комплектування бібліотечних фондів вищого навчального закладу: сучасні технології та вимоги часу / В. Фоміних // Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. - Л. : ЛНУ, 2012.-Вип. 7.- С. 301-305.
 4. її. Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі — мистецтво чи наука? / В.В. Фоміних // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф. присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 береч. 2012 р. - Хмельницький : ХНУ, 2012. - С 226-231.

The concept «book providing academic disciplines» and the possibility of new technologies that are used in the activity of scientific library workers Khmelnytsky National University, thanks to software product «Automatedfile cabinet Book Supply».

Key words: *acquisition fund, Book Supply, academic disciplines, the library fund.*

Отримано; 13.02.2015